

ID. BÁRÓ EÖTVÖS IGNÁCZ.

ID. BÁRÓ EÖTVÖS IGNÁCZNÉ.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF NAGYSZÜLŐI.

nézete romokban hevert, az új még nem volt kialakulva. Kétség és hit, remény és esüggedés közt ingadoztak a lelkek, a régi eszmékben már nem tudtak bízni, az újak még nem voltak megérve. Ez a fájdalmas, önkínzó, a gyöngébb lelkeket a kétségbeesésbe hajtó, az erősebbeket — pillanatokra legalább — megbénító lelki-állapot meglátszik a kor minden népének irodalmán s meglátszik nálunk is, főleg egyes, kiesínyes viszonyainkon, elmaradottságunkon felülemelkedett szellemeken. Emlékeztünk csak Széchenyi lelki vívódásaira, föllépte előtt.

Eötvösnél e hangulatot még fokozta az, hogy ép ez időben állott az ifjúkor s a férfikor határán. (A «Karthauzi»-t huszonöt éves korában írta.) Ez az életkor az, a mikor majd minden tehetséges fiatal ember súlyos lelki válságon szokott keresztülmenni: az ifjú álmod, illuziók szétfoszlásának, az ifjúság eszményei összeomlásának, az első komoly élettapasztalatok miatti kiábrándulásnak s a férfúi világnézet alakulásának kora. Ez egysúlyát veszített lelki állapotban mindenki könnyen hajlik a világfájdalomra, különösen ha még hozzá — mint Eötvös korában — a levegő is tele van világfájdalmas képekkel.

Oly érzékeny lélek s gazdag kedély, mint Eötvösé, e hatások alatt úgy eltelt bánatos eszmékkel, hogy valamiképp kifolyást kellett nekik találni, hogy lelke teljesen él ne merüljön benük. E kifolyás: a «Karthauzi». Szemmel látható a megkönnyebbülés, mely Eötvöst regénye elkészültével elfogta: megszabadult világfájdalmas gondolatától, melyeknek alig maradt további munkásságán nyoma, csak talán az a fölényes ironia, melyet következő regényének, a «Falu jegyzőjé»-nek nem egy helye tanúsít.

Az a hét év, mely e két regényt egymástól elválasztja (1838—1844), Eötvös nagyszabású államférfiúi munkásságának alapvetése. Ez időben minden erejét kora politikai törekvéseinek szolgálatába adta s regényírói tollának sem engedett kivételt. A mit a «Pesti Hírlap»-ban röpiratban hirdetett, azt írta meg szemléle-

tes képen a «Falu jegyzőjé»-vel. A régi vármegyei rendszer kegyetlen igazságtalanságai, a jobbágyság, a közteherviselés, a börtönügy, a zsidók egyenjogúsítása, — szóval mondhatni, mindaz megvitásra talál e műben, a mi akkor Eötvös és társai, az ú. n. doctrinairak küzdelmeinek tárgya volt. Így e regény nemesak irányregény, hanem államférfiúi mű, mert a nagyközönség legszélesebb köreinek érdeklődését is megnyerte azon eszmék iránt, melyek a publicisztika elméleti, szakszerű tárgyalásában legfeljebb ha a csekély számú hivatásszerű politikuskok figyelmét foglalkoztatták. Hogy talán sötétebb képet rajzolt a vármegyéről a valóság-nál, az nem hibája, hanem az igazság sikere érdekében elönte a műnek. S hogy a férfias, bátor, kemény kritikára, melyet benne Eötvös közállapotainkra mondott, szükség volt, mutatja nemesak az a fölszisszenés, mely a kritikára nem egy helyről fölhangzott, hanem az is, hogy a könyv még ma, több mint egy félszázad s akkora átalakulás után sem veszítette el teljesen aktualitását.

Az évek haladtával Eötvös mind közelebb jutott a művészi tárgyalagossághoz. Míg a «Karthauzi» csaknem egészen lyrai mű, telítve egy mély érzésű, önmagával küzködő ifjú író alanyiségével s a «Falu jegyzőjé»-ben is lépten-nyomon előtérbe nyomul maga az író, gyakran szinte elfödve szemünk elől alakjait: harmadik regénye, a «Magyarország 1514-ben», bár nem nélkülözi az irányzatosságát, már meglepően tárgyilagos. Az író legfeljebb ha egy-egy reflexióval lép a cselekvény s az olvasó közé, alakjai helyett már nem ő beszél. Ennek a fejlődésen kívül magyarázata az is, hogy e mű történeti regény; eseményeihez, a múltnak benne rajzolt viszonyaihoz az író nem fűzi oly élénk személyes érdeket s mellett a történeti anyaggal való bánás nehézségei, a múlt képzelti rekonstrukciója is erősebb önfegyelmzésre szorították.

Ha a történeti regény főfeladata egy elmúlt kor életét, szellemét élethíven, költői érzékelhetőséggel föléleszteni: akkor Kemény Zsig-

mondon kívül nincs senki irodalmunkban, a ki annyira megközelítette ez irányban a történeti regény eszményét, mint Eötvös. A Dózsa-lázadás előzményei, szörnyű pusztításai, rettentő vége oly erővel és elevenséggel vonulnak el szemünk előtt s e mellett a történeti adatok is annyira igazolják e képek hűségét, hogy bizvást mondhatjuk: Eötvös annak, a mit ő maga a történeti regény céljául megjelölt: a történet költői formájú népszerűsítésének, teljesen megfelelt.

Magát azonban nem tagadhatta meg s a maga korától, annak szükségleteitől nem birt elzárkózni. A történeti regényben is megvan az irányzatosság: az igazság a jobbágyság felszabadítása mellett. E regény írását megelőzőleg a galicziai parasztlázadás, az 1831-iki felvidéki kholera-zendülések s más hasonló események hatása alatt nálunk is többlet fölmerrült a jobbágyság egy kitörhető lázadásának aggodalma s így Dózsa Györgynek és seregének emléke bizonyára nem egy kortárs képzeletét foglalkoztatta. Eötvös tehát a történeti tárgyat is kora lelkéből vette s korára igyekezett hatni vele. A múlt tükörében mutatott rá a jelen egy égbekiáltó igazságtalanságára, a nemzet egy nyílt, bármely pillanatban halálos válsággal fenyegető sebére.

A «Magyarország 1514»-ben — a műforma tisztaságának szempontjából nézve — Eötvös regényírói művészetének tetőpontja. Negyedik regénye, a «Növérék», már nem mutat haladást. Eötvös ekkor már, a szabadságharc utáni évtized vége felé, teljes erejével a politika mezején állott s a szépirodalomtól e könyvével vett örökre búcsút.

Eötvöst, mint regényírórt kortársai s a későbbiek közül is többen kelletlenül szigorúbban ítélték meg. Regényalakjai ellen bizonyára gyakran lehet kifogást tenni a pszichologia szempontjából, meseszövéseben nem egyszer látunk ingadozást, de pusztán ebből a szempontból ítélni róla egyoldalúság volna. Mert másfelől eltagadhatatlan, hogy nem egyszer mély, böles emberismeret szól e regényekből, hogy a néha szétfolyó szerkezetbe foglalt cselekvény gyakran hatal-

Ehrenreich egykorú rízmetszete után.

IFJ. BÁRÓ EÖTVÖS IGNÁCZ.

Báró Eötvös Loráná birtokában levő vízfestmény után.

IFJ. BÁRÓ EÖTVÖS IGNÁCZNÉ.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF SZÜLŐI.

mas erővel megrajzolt jelenetek során át halad s igaz képét tárja elénk az emberi szenvedélyeknek. Eötvös nem a mai realista regény, hanem a romantikusok módszere szerint dolgozott; korának gyermeke volt e tekintetben is s a maga kora levegőjébe helyezve kell őt vizsgálni. E távlatból nézve egyike legnagyobbjainknak, az irodalom történetében pedig korszakot jelöl, mert a magyar regényt ő emelte európai színvonalra s ő töltötte el általános emberi, nagy eszmékkel. Ez eszméket bele tudta kapcsolni nemzete szellemébe s midőn a nemzet sorsát, helyzetét ez eszmék világánál tekintette: nemzetivé is tette a magyar regényt.

Eötvös alapjában véve inkább volt államböles és publicista, mint cselekvő államférfi. Az értelem fölény a cselekvésre való gyors elhatározás rovására ment nála. Eszméinek gazdagsága, gondolkodásának fejlettsége s lelkiismeretének érzékenysége nem engedte válságos pillanatokban a pillanatnyi, könnyű elhatározást s a gyors, habozás nélküli cselekvést.

Ezért az ő szerepe a negyvenes évek nagy munkájában s később is, a kiegyezés előmunkálataiban inkább az eszmék termelése volt, mint azok megvalósítása. A politikai elméletekben való jártasság, a külföldi állami, közigazgatási és művelődési szervezetek ismerete, a hazaiaknak magas állásponttól való bírálata tekintetében alig volt kortársai között, a ki vele versenyezhetett volna. Senki nála több eszmét nem vetett föl és senki eszméit jobban megvilágítani nem tudta, mint ő. S abban a csodás gyorsasággal átalakuló korban esodás gyorsasággal értke az eszmék: a mi ma még mindenki szemében elméleti kíváncsalm volt, holnap már közvetlen megvalósulásra törekvő szükségletté vált. Így érthető a negyvennyolcadiki törvényhozás váratlanul gyors és könnyű sikere. Meg kell állapítani, hogy azoknak az eszméknek legnagyobb részét, melyeket az 1848-diki országgyűlés megvalósított, Eötvös és társai, az egykor annyira kiesínylett doctri-

nairek vetették föl. S e kis csoportban Eötvös volt a leggazdagabb és legtermékenyebb elme. Azon kevés magyar politikus közé tartozott ő, a kiknek államférfiúi látóköre tovább terjedt az ország határainál, a kik nemzetünk sorsát a világpolitika nagy szempontjaiból ítélték meg. Ezért tisztábban látott, az ország helyzetét — az európai helyzettel kapcsolatban — biztosabb ítéllettel mérlegelte, mint kortársai legnagyobb része. S philosophiai elméje, mely belátott a dolgok rejtettebb vonatkozásaiba is és uralkodott részlet-ismereteinek roppant tömegén, képessé tette arra, hogy a nemzet állapotát ne apróbb vagy nagyobb incidensek, pillanatnyi helyzetek szerint, hanem a maga egészében, a multtal s a jövővel való kapcsolatában lássa.

Az első miniszteriumba való belépésével úgy látszott, hogy Eötvös végre a természetének és szellemi irányának leginkább megfelelő térére jut: a kultur-politika vezetésére. A forradalom, tudjuk, letarolta az ebbeli reményeket s csak nagysokára csirázhatak ki újra.

A forradalom után rákövetkezett kényszerű tétlenség azonban jó gyümölcsöt is termelt Eötvösnél, kinek munkakedvét, szellemi rugalmasságát nem bénította meg a nagy nemzeti katasztrófa sem. Ennek köszönhetjük több más politikai munkáján kívül a XIX. század uralkodó eszméiről szóló nagy munkát, a magyar állambölesészetnek maig is legmélyebb, legnagyszerűbb művét. Eötvös József e könyvvel nemesak európai színvonalra emelte politikai irodalmunkat, hanem mindjárt fényes helyet is biztosított számára a külföld népeinek hasonló tárgyú irodalmi közt. Tudjuk, hogy a kortársak, az egész világ tudósai, ha a legkitünőbb államtudományi írók nevét emlegették, köztük volt az Eötvösé is, és pedig nem a legutolsó sorában.

A kiegyezés előtti eszmecserékben, az egyes felmerülő kérdések megoldásában, később a nagy mű létrejötte után a modern magyar közoktatás alapjainak lerakásában mi s mennyi volt Eötvös szerepe, az még élénk emlékezetben áll. A történetirő feladata lesz kideríteni, hogy

Claude Pierre kőrajza után.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF.

Keleti Gusztáv aquarelleje után.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF NYÁRI LAKÁSA A SVÁBHEGYEN.

lásában, mint később a magyar nemzet belső és külső békéjének helyreállítására irányuló törekvéseiben. A művelődést ő mindig úgy fogta fel, mint a tisztá erkölcsiség, a szeretet irányában való fejlődést s ezért hitt oly erősen a mai keresztény művelődés s vele az emberiség jövőjében. Mint minden nagy emberé, az ő agya is egy nemzet gondolkodásának szerve volt s szívében az egész emberiség szíve dobogott.

Schöppflin Aladár.

A MAGYAR KIRÁLYI CSALÁD ÉS AZ EGRI PÜSPÖK.

Mikor az egri püspökség területéből Szatmárt és Kassán két új püspökséget alakítottak, az egri püspököknek egy rég elfeledett, sajátos kötelezettsége került napfényre. A 19-ik század elején ugyanis a bécsi kormányzások rájöttek arra, — a mit a magyar történetírók már rég tudtak, — hogy az egri püspökségnek IV. Béla királyunktól megújított alapító levelében a királyi családról is szó van. Az 1261-ben kelt alapítólevelében Béla király ugyanis azt mondja: *«hogy ha valaha Magyarország királyai közül valakinek négy fia lesz, a negyediket az egri püspök fogja őrizni (custodiet), a mint ezt a szent királyok elrendelték és meghatározták.»* Az alapítólevelél az egri püspökök eme kötelezettségét a *custodire* szóval fejezi ki. Ezt a szót sokféleképp lehet magyarázni. Legtermészetesebb jelentése itt a nevelés vagy a gondozás volna. Az udvari kamara azonban a *custodire* szót másképen magyarázta. Zichy gróf, a bécsi udvari kamara elnöke 1804. április 7-ikén Ő Felségéhez intézett felterjesztésében imígy fejtegeti a vitás szót. A legtöbb magyar történetíró — úgymond — azt tartja, hogy a régi királyok azért halmozták el az egri püspökséget oly sok javadalommal, mert a püspökök kötelesek voltak a negyedik királyi herceg *eltartásáról* gondoskodni. A történetírók nézetei csak annyiban térnek el, hogy egy részük e kötelezettséget a püspökség alapításával egyidejűnek tartja, más részük meg azt hiszi, hogy csak IV. Béla idejéből való. Hogy Béla király a *«quartum custodiet»* kifejezés alatt a negyedik királyi herceg eltartását értette, magából az oklevél szövegéből kiviláglik. Béla király ugyanis világosan megírja, hogy ő és elődei az egri püspökséget valamennyi püspökség között a legtöbb birtokkal és jövedelemmel látták el. Bizonyos, hogy ezt különös ok nélkül nem

tették; s csakugyan az oklevél végén ott találjuk a negyedik királyi herceg eltartásának kötelezettségét.

Ha a királyi herceg őrizése, vagy gondozása, — írja Zichy — csak abban állott volna, hogy az egri püspök a herceg nevelésére ügyelni tartozott, akkor e kötelezettséget az alapítólevelében külön kikötni fölösleges volt, mert a nevelőnek a megválasztása az uralkodó tetszésétől függ. S lehetséges, hogy az egri püspök a nevelői tisztre nem is mindig alkalmas. Aztán ha csak a nevelésről lett volna szó, fölösleges ép a negyedik herceg nevelését kikötni, mert hisz az egri püspöknek teljesen mindegy, hogy a második, vagy a harmadik herceget köteles-e nevelni. De mivel épen a negyedik hercegről van szó, világos, hogy az alapítólevelél a nevelés mellett főleg az eltartást értette, úgy akarván könnyíteni a nagyobb családdal megáldott uralkodók terhein. Az tehát bizonyos, hogy az oklevél a negyedik királyi hercegnek eltartását értette. S mégis, az egri püspökök eme kötelezettségéről törvénykönyvünk mit sem tud. De nem is volt rá ok, a miért a törvényhozás ez ügygel foglalkozott volna; mert hisz a Habsburg-ház trónralépéseig egyetlen királyunknak sem volt négy fia. I. Ferdinánd uralkodásától kezdve azonban megváltoztak a viszo-

Keleti Gusztáv aquarelleje után.

A KARTHAUZI-LAK A SVÁBHEGYEN.

nyok. Több királyunknak nem négy, de tizenhat gyermeke is volt. Így mindjárt I. Ferdinándnak s utódának, Miksának igen nagy családja volt s mindkettőnél megvolt az az eshetőség, hogy az egri püspök nevelhette s tarthatta volna a negyedik királyi herceget. Abban az időben azonban ilyesmire senki sem gondolt. Különben is a tizenhatodik század háborúiban az egri püspökség javainak javát elvesztette s a mi megmaradt, azt a püspököknek más célra kellett fordítaniok. Így I. Ferdinánd Oláh Miklós egri püspököt 1549-ben oly szerződésre kényszerítette, hogy a püspökség jövedelmeinek egyharmadával meg kellett elégednie. A jövedelem másik harmadát a vár és a templomok fentartására, a harmadikat pedig a katonaság élelmezésére és fizetésére fordították. Mikor 1553 június hó 10-ikén Ujlaky Ferencz helytartót egri püspöknek kinevezték, Ferdinánd vele is úgy egyezett meg, mint elődével s a jövedelemnek ő is csak egyharmadát kapta. Veráncsics Antal püspökkel 1557-ben ugyanígy egyeztek meg. Mikor aztán Eger a török kezére jutott, még kevésbbé lehetett szó az egri püspökök régi kötelezettségének érvényesítéséről.

A török kiverése után azonban az egri püspökség egy királyi herceg eltartását könnyen megbirta volna. Negyedik királyi herceg is akadt volna úgy Mária Terézia, mint II. Lipót családjában, de az egri püspökség kötelezettsége egyik uralkodónak sem jutott eszébe.

A mit Zichy gróf felterjesztésében elmondott, azt a király előtt szóval is ismételte, s Ferencz király 1804. április 7-én meghagyta Zichy kamaraelnöknek, hogy a magyar kamarától sürgősen szerezzék meg az egri püspökség alapítólevelének hiteles másolatát. Ez oklevelet — írja a király — nekem azonnal megküldje, s egyúttal véleményes jelentését is terjeszse föl arra nézve, vajjon ama kötelezettséget, a mely egykor az egri püspököket terhelte, nem kellene-e az egri érsekek kinevezési okiratába és a kassai meg a szatmári püspökségek alapítólevelébe bevenni?

A kérdéses oklevél másolatát először Lendvay kamarai levéltáros küldte fel; majd 1804. április 10-én Szécheny Sándor, a magyar kamara elnöke is elküldte az egri püspökség alapítólevelének hiteles másolatát, illetve annak I. Ferdinánd királytól 1560 július 6-án átirat és megerősített másolatát.

Mivel ezúttal nemesak a negyedik királyi herceg eltartásáról, hanem az egri püspökség

szétosztásáról is tanácskoztak, a két udvari kamarán kívül a magyar kancelláriát is bevonták a tanácskozásokba. A magyar kancellária 1804. április 21-én kelt felterjesztésében azt ajánlta Ő Felségének, hogy az egri püspöknek a negyedik királyi hercegre vonatkozó kötelezettségét ki kell terjeszteni az újonnan alakítandó kassai és szatmári püspökségre is. Igaz ugyan, hogy a két új püspökség alapításával az egri püspök jövedelme jelentékenyen megcsappan; az is igaz, hogy a két új püspökségnek amúgy is elég terhe van. de ha, — írja a kancellária — IV. Béla idején, mikor a tatárok az egész püspökséget elpusztították, érvényben maradt a negyedik királyi hercegre vonatkozó jog, most a püspökség virágzása korában még inkább érvényben kell hagyni.

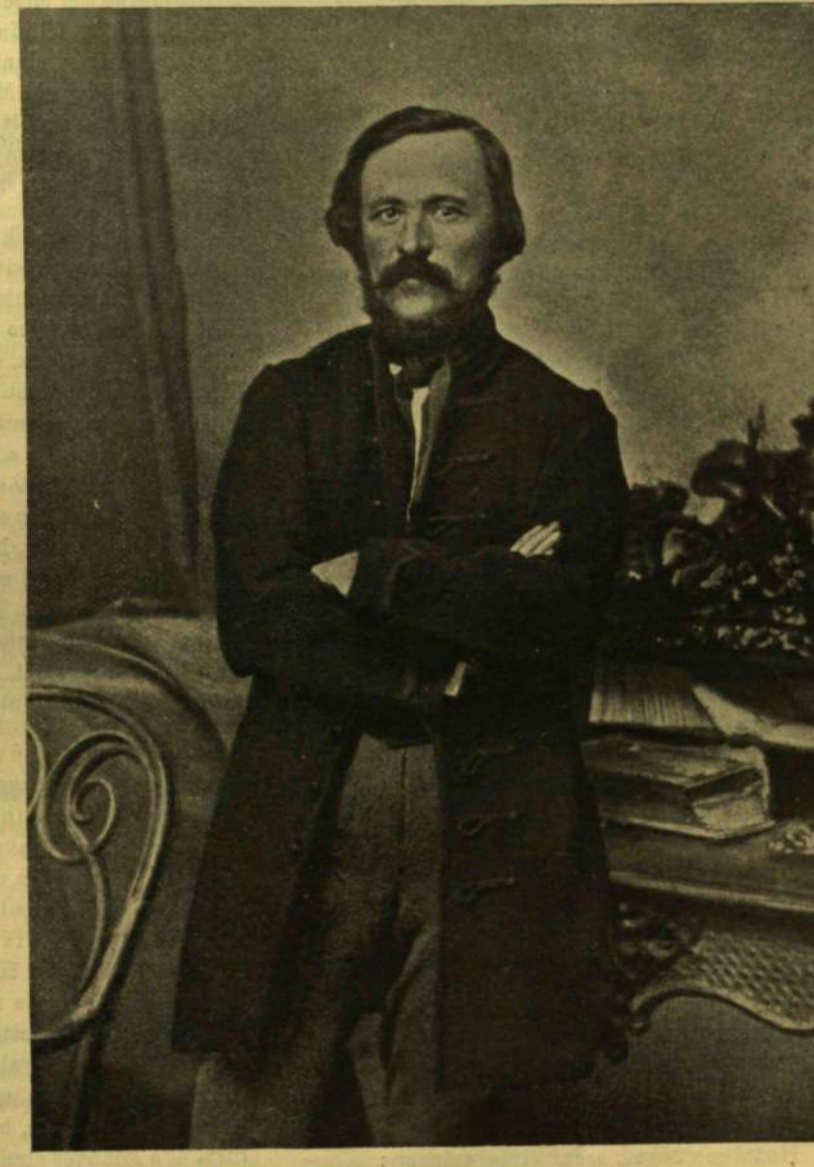
Zichy gróf az Ő Felségéhez intézett felterjesztésében teljesen a magyar kancellária álláspontjára helyezkedett, s a királynak azt ajánlotta, hogy mind a három püspökséget kötelezni kell a negyedik királyi herceg eltartására, s ezt a kötelezettséget a két új püspökség alapítólevelében, s az egri érsek kinevezési oklevelében a kancelláriától ajánlott módon kell kifejezni.

Gróf Zichy felterjesztésére Ferencz király 1804 május 4-én eme sorokat írta németül: *«A mit a magyar udvari kancellár kettős felterjesztésére jónak láttam eldönteni, az idecsatolt mellékletből láthatja».* A mellékleten a kancellária részéről a három püspökség részére fogalmazott szöveget változtatás nélkül megtaláljuk. A király tehát újra megerősítette

nácsos, udvari kamarai alelnök, koronaőr s Abaujmegye főispánja. Közszerelődésével erős összeütközésbe jutott a nemzeti közszellemmel, mint I. Ferencz törekvéseinek támogatója, tudományos képzettségét fenmaradt latin nyelvű jogtudományi iratai bizonyítják. Neje, báró Szepessy Mária lelkes magyar asszony volt, németül csak törve beszélt, erőyes természetével példás rendet tartott a gazdaságban. Fiuk, szintén Ignác (1786—1851), a költő atya, családi hagyományaihoz híven szintén udvari hivatali pályán kerestett magának munkát. Igen képzett férfiú volt s mint Sárosvármegye főispáni helytartója, majd főispánja, később pedig udvari alkancellár és belső titkos tanácsos, végre pedig főtitkarmester nagy szerepet játszott. 1841-ben lemondott összes hivatalairól s Velenczére vonult vissza, hogy vagyoni ügyeit rendezze. Több beszéde s néhány kisebb német munkája maradt fenn. Neje, báró Lilien Anna,

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEFNÉ.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF.

Ugyanez év május 4-én a magyar kancellária a királyhoz újabb felterjesztést tett. Ebben már a kész formulákat is megírja, miket a kassai és szatmári püspökségek alapítólevelébe, s az egri érsekek kinevezési oklevelébe beveendőnek tart. A magyar kancellária azt ajánlja, hogy a kassai és szatmári püspökségek alapítólevelébe e sorokat is bevegék: *«Akarjuk továbbá, hogy elődünknek IV. Béla királynak 1261-ben kiadott alapító levelében a negyedik magyar királyi hercegre vonatkozó kötelezettség, mely azelőtt csak az egri püspököt terhelte, ezentúl az egri érseket a kassai és a szatmári püspökkel együtt közösen terhelje».* Ugyanígy kikötést ajánlott a kancellária az egri érsekek kinevezési oklevelébe is.

A magyar kancellária eme két felterjesztésére a király még nem döntötte el a kérdést, hanem az összes iratokat átküldötte Zichy grófhhoz, mert a döntés előtt az ő véleményét akarta hallani.

IV. Bélának a negyedik királyi herceg eltartására vonatkozó kikötését. Megjegyezzük, hogy ez az újabb megerősítés is csak az eredeti *«custodire»* szót használja.

Újra felélesztették tehát ama nyolczszázados jogot, melyet a magyar királyi család sem azelőtt, sem azután igénybe nem vett.

Takáts Sándor.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF CSALÁDJÁRÓL.

A báró Eötvös-család, mint «Vásáros-naményi» előnye is mutatja, Beregvármegyéből származik s itt, valamint Szatmárban már rég idő óta jelentékeny szerepet vitt a vármegyei életben. *Eötvös Miklós* (1716—1782) mint katoná tünt ki az osztrák örökösödési s a hetéves háborúban s tábornoki rangot és bárói címet nyert. Neje báró Splényi Anna volt, a kitől született fia, Ignác, e néven az első, a költőnek nagyapja (1764—1838). Báró Eötvös Ignác nagy szerepet vitt II. József alatt s előkelő méltóságokra emelkedett mint belső titkos ta-

egy Westfáliából hazánkba származott német család leánya volt; atyja, báró Lilien József osztrák lovaskapitány, nőtül vevén gróf Szapáry Juliannát, Ericsiben telepedett meg. A költő itt, Lilien nagytatyja ercsi-i házában töltötte gyermek- és ifjúkora nagy részét s nagytatyja szilárd jelleme, szeretetreméltó modora s mások nézetei iránti türelmessége nagy hatással volt rá, a miről többször megemlékezett maga is. Báró Eötvös József anyja magyarul ugyan nem tudott, de nagy műveltsége és szerető szíve által sokban hozzájárult fia nemes szellemének kifejtéséhez. *Eötvös* maga mondja egy alkalommal: *«Nem neveltettem soha más, mint anyám által, Lilien nagytatyám házában, de megszülőim minden befolyása nélkül.»* A «Gondolatok» jellegét: *«Ne higgy oly gondolatnak, melynek szíved ellentmond.»* — anyjának egy hozzáírt leveléből vette Eötvös s anyja emlékének is ajánlta e művét.

Báró Eötvös József 1842-ben vette nőtül Rosty Agnest, Rosty Albert leányát. Nejevel nemes, bensőségteljes, boldog családi életet élt, s közéleti nagy munkássága mellett is a legnagyobb gondnal örködött családjá jövőtán, gyermekei

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF FIAIVAL LORÁNDDAL.

gondos nevelésén. Nejét szépen jellemezte Lónyay Menyhért egy ezüstlakodalmára írt üdvözlő levelében: «Kedves nőd, ezen példányra a derék, kedves, rendes, gondos, s méltán hozzátesszem, bájos háziasszonynak, szeretett meg velem a házasságot» S valóban az Eötvös nejről ismert összes adatok azt bizonyítják, hogy Lónyay jellemzése minden tekintetben találó volt.

Mai számunkban báró Eötvös Józsefnek több arcképét közöljük. Ezek egyike, a mely arcképei közül a legkorábbi, egy *Pierre Claude* nevű francia művész körrajza után készült. Eredeti levonatai közül nincs meg egy sem; a lapunkban látható kép egy 1872-iki fametszet másolata. Egy másik arckép az ötvenes évek elején ábrázolja Eötvöst, a ki akkor emigrációban volt Németországban. A kép egy *Albert*-féle müncheni fénykép után készült. Egy másik 1860-ból fiával, az akkor 12 éves Loránddal tünteti föl báró Eötvös Józsefet. A hatvanas évekből való Eötvösnek az a fényképe, melyen keresztbe font karokkal áll az asztal előtt, valamint nejeinek képe is.

Bárá Eötvös József tudvalevőleg különösen élete utolsó szakaszában nagyon szerette a Svábhégyet s itt töltötte a nyári idő nagy részét nyaralójában éveken át. A hatvanas években *Kéleti Gusztáv* jeles festőművésznünk egész albumra való svábhégyi látképet festett neki; e szép vízfestmények közül is közlünk kettőt: Eötvös svábhégyi nyaralójának és az úgynevezett *Karthaui-laknak* képeit.

VIRÁGVASÁRNAP.

Hozsánna néked, szent virágvasárnap!
Leborúlok előtted...

Ah, mintha a virágok, pálmák, a porszemek, nekem is szólanának.
— Hozsánna néked, szép virágvasárnap!

Im, a magános álmok álmodóját,
Kinek itt gúny a bére:
Ez egy nap mégis milliók megértik,
S tövistelen virágokkal tetézik!
— Hozsánna néked, jó virágvasárnap!

Kár, hogy te is csak múlt, földi nap vagy,
De mindégy, mosolyogj ránk:
S kik álmodozván, tövisre lépnek,
Hintsd a reménység virágát eléjük!...
— Hozsánna néked, szent virágvasárnap!

Szabolcska Mihály.

LEVÉL HAZA.

From levelemet Sopron városába,
Elhagyatottságba, nagy szomorúságba.
Megtört az írásuk, elolvastam végig:
Hál' Istennek áltuk nyugalomban élik;
Pusztá erdők felett, hegyek havain túl,
Minden gondolatom arra felé indúl:
De hiába híznak mégis, bizony az a,
Édes jó szüleim, nem megyek én haza.

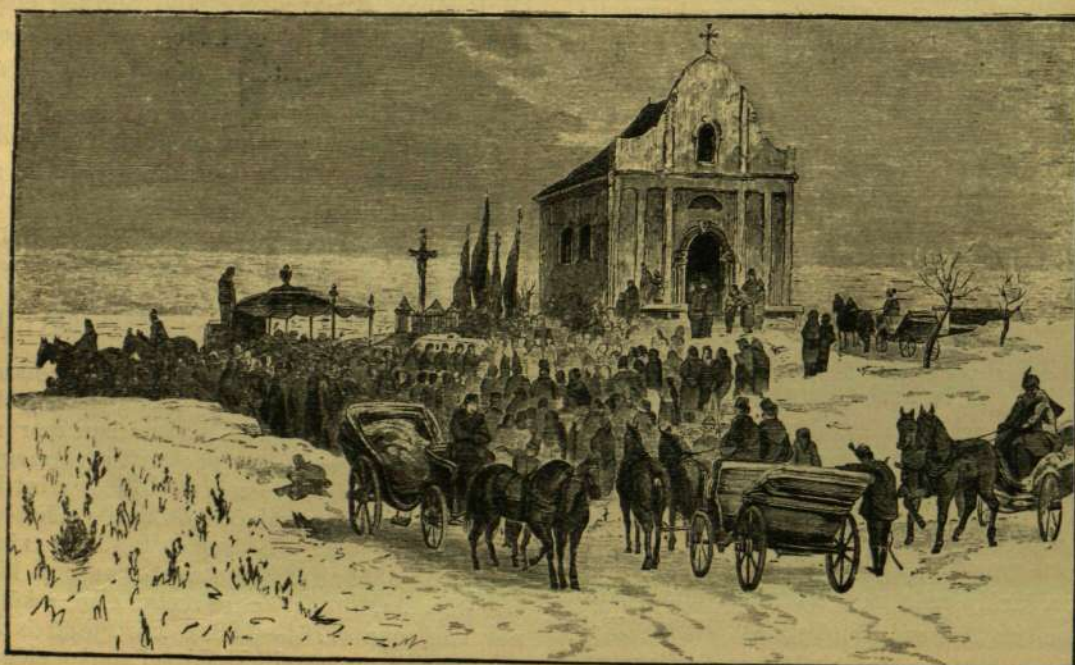
Pedig megyek innen, nincs itt maradásom,
A bánattal vagyok örökös szálláson,
Gond a takaródzóm, gyötrellem a párnám,
Jobbulást nem várok; hiába is várnám.
Getsemane kertben vártam leborúlva,
A keserű pohár, hátha még elmúlna,
Vala ott a lellem nagy tusakodásban,
Fogyatkozék erőm a viaskodásban.
Már bele nyugodtam. Így kell ennek lenni:
Ezt az utat egyszer úgy is meg kell tenni.
Igaz, hogy én volnék utolsó időre,
Mégis megkezdem én; én megyek előre.
Annyi mért is jutott rám a siralomból?
S miért van a lellem lágy rózsaszíromból?
Isten kemény ércből miért nem formálta?
Hogy ne ölnék meg az idők zordra-válta...

...Elmegyek, elmegyek, csakhogy nem feléjek,
Oda be se szólok oda, be se nézek,
Nem fogom kilincset a kis nádas háznak,
Pedig szeretettel engem csak ott várnak.
— Mint a sötét felhő a merre csak mégyen,
Gyászba borít mindent a földön, az égen,
Én is olyan vagyok. Miért háborítánék?
Szíveteket gyászba ott minek borítánék?
Csak itt hullatom el a búcsuzó-könnyet:
Nekem is könnyebb lesz, meg nektek is könnyebb...

— Ha majd tollasodik tavaszi csirkéjük,
Pirosodik a meggy, sárgul a dinnyéjük,
Áldását a kalász újonta meghozta,
Fedél alá kerül a fejes káposzta,
Lesz fozós kalácsuk, omlós pogácsájuk
Hizott kacsá-liba, füstölt szalonnájuk;
A mi réám esne; a mit nekem szánnak,
Nem mehetnek haza; adják oda másnak.
Ki bolyong, mint katáng a kifosztott tájon,
Van még boldogtalan más is a világon,
Kinek nem nyitattik, haszontalan zörget,
Vesztő helynek tudja mind e kerek földet.
Vigyék a nagy házba. Tartsák minden jóval,
Étellel, itallal, vigasztaló szóval;
Hallgassák meg baját, mintha csak én szólnék,
A kit befogadtok, mintha csak én volnék...

Édes anyám is, ha bú gyúl a lelkébe,
A könnyét ne sírja aggódó levélbe.
Öltözzön gyászba, mint temetésekor szoktak,
Menjen oda, a hol laknak a halottak
Akad tán sír ott is, a mely olyan árva,
Hogy madár sem akad, a melyik rá szállna,
Sirhalma ellapult, a fű nő felette,
Nincs ott senki, a ki lakóját szerette,
Csak úgy szakadt oda messze idegenből,
Sirt is csak úgy kapott ingyen, kegyelemből,
Koporsója deszka, gyalulatlan-féle,
Nincs rajta bakacsin, szemfedő sincs véle:
Menjen az ily sírhoz, boruljon ott rája,
Sirja el a könnyét elszikkadt porára,
Mintha, ki ott pihen, édes fia volna,
Mintha csak az a sír az én sirom volna.

Nagy András.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF TEMETÉSE ERCSIBEN 1871 FEBRUÁR 6-ÁN.

A VÉN GAZEMBER.

Elbeszélés. (Folytatás.)
Irta Mikszáth Kálmán.

A legelső fiakker-állomásán megtapogatta a zsebében levő bankócsomagot, ott van-e még és mivel az Isten rendesen eszt is ad annak, a kinek pénzt ad, legott megtalálta a jobbik esztét.

Odapisszentett egy bérkocsit.

— Hej, kocsis! Ósmeri maga a budai zálogházakat?

— Hogyne, — szolt az röhögve. — Többet járok oda, mint a templomba.

— Hát vegyük őket sorba.

— Melyik tájon?

— Hiszen ha tudnám. Maga csak figyelmeztessen, ha valamelyikhez odaér. A helyszínén majd megismerem, melyik volt.

Czipelte vagy másfél óráig a Rácz-városban, a Vizivárosban, mindenfelé, de eredmény nélkül. Ez sem az, meg ez sem.

A beszédes kocsis megszagolta végre rajta a vidéki embert, s ő kezdte a dolgok mibenlétét firtatni.

— Talán megcsalta valamelyik zálogos az új urat?

Laczi a fejét rázta.

— Talán zálogban van valamije?

Laczi a fejével bólintott.

— Hm, értem. Elvesztette a zálogcédulát?

— Nem, megvan.

— Hisz akkor szüret, — rikkantott fel a kocsis. — A cédulán rajta van a zálogház czíme, száma.

Laczi a homlokára ütött.

— No, erre igazán nem gondoltam volna, — szolt felvillanyozva s mohón előhúzta pénze közül a vastag sárga cédulát.

— Látszik, hogy nem pesti ember, — kacagott a kocsis diadalmas, szinte fenhéjazó arccal.

— Már az igaz, — hagyta rá.

— Itt sok mindent kell tudni, ha az ember meg akar élni. Éles ész kell ide.

A cédulából látszott a kiokoskodták a helyet s néhány percz múlva megtalálták az igazi zálogházat és az igazi gyümölcársú asszonyt. Mintha gyárilag készülnének ezek a kofa-poták, éppen olyan volt, mint a többi.

Csodálkozott, hogy kocsirol látja leszállani az ifjút és bizalmasan vigyorgott.

— Hát sikerült? — kérde rekedten, kapzsi, irigy pislantással.

— Igen! — mondá Laczi ószintén és a holmija után nyúlt.

— Nem oda Buda, — ugrott fel a székéről, mikor látta, hogy Laczi távozni akar, — egy kis borraló nekem is kijár a szákmányból.

Laczi zsebébe nyúlt és egy forintos bankót adott neki, majd föltette podgyászát a kocsiára és a «Fehér farkas»-hoz parancsolta magát vitetni, eszébe jutott a «sógorasszony», a kinek kevesebbet adott tegnap este egy huszassal, mint a mennyit kért. Útközben megállította a kocsi egy vaskereskedésnél, a hol feszítő vasat s egyéb szerszámokat vásárolt, a melyekkel aztán a «Fehér farkas»-nál, a hol szobát rendelt, magára maradván, feltörte a vasládikót.

A lakat csakugyan szomorúságot okozott neki, mert éppen olyan volt, mint az ő lakatai, megesküdtöt volna rá, ha valahol otthon találja, hogy ő csinálta, de szomorúságát csakhamar eltompította az ámulat, mert a mint föl pattant a vasláda zárja, elkáprázott a szem, mintha az «Ezeregy éjszaka» valamelyik meséje ugrana ki belőle valóságának. Szüntőlég tele volt a láda kincsekkel, arany láncokkal, smaragd kősztyűkkel, rubinttal, topázzal kirakott csatokkal, egy náfa gyémántokkal, egy könyvnek (alkalmasint imádságos könyvnek) az arany táblája, kirakva ezerféle színekben tündöklő nemes tűz opálokkal, két arany serleg, drágakövekkel rakott gyűrűk, fülbevalók, nyolcz sor keleti gyöngy, akkorák, mint a legnagyobb borsószemek, de ki győzné azt mind elszámolni.

Valóságosan megijedt a sok kincstől. Mit fog ő ezekkel csinálni?

Hamar megtalálta a választ a szívében. Hát mit csinálna velök, vesz egy kis faládát, abba rakja, aztán elküldi Inokay Mariskának Sulyomra. Hogy fog az azoknak örülni, hogy ugrál majd a tükör előtt, mint egy kis bárány. Fölpróbálja valamennyit s találgatni fogja, ki küldhette?

Az arany könyves táblába imádságos könyvet köttet be a kompaktornál, aztán imádkozni fog belőle azért a derék emberért, a ki a csecebeesket küldte. — Ó réa persze gondolni se fog, hogy is küldhetne egy rekruta ilyesmit? Milyen szép lesz aztán, ha hosszú évek múlva, mikor már öregek lesznek, a kandallónál ülve, lábukat melengtetve téli estén, egyszer csak így szól hozzá: «Mesélj valamit, öregem» (már mint ő, Laczi) mire aztán így szol: «Hát mit meséljek, édes szívem? Jó lesz, ha elmondom, kitől kaptad te, ki s lányka korodban azt a sokféle aranyholmit?»

Úgy elábrándozott ezeken, hogy reggelizni is elfelejtett. Már delet is harangoztak, mikor végre lement ebédelni a földszintre, hol a «sógorasszony» pompás töltött káposztát adott és rántott csirkét, és számított neki az egészért tizenöt krajczárt, — mert a kinek az Isten pénzt, annak szerencsét is ad.

Ebéd után azonban hozzá látott a dolgaihoz, megvette a faládát s feladta a postára a kincseket úgy, hogy harmadnapra furesa jelenet fejlődött ki ebből a sulyomi kastélyban.

Éppen a kastélyban járt délelőtt az öreg Borly és miután a Pestről hozott pénzt még tegnapelőtt átadta az uraságnak, most csak a letisztázott részletes kimutatást nyújtotta be arról, hogy milyen áron adott túl az Inokay családi kincseken. Nyolcz különböző ékszerész és régiségkereskedő vette meg a portékát. Ebből három bécsi czég (mert azt mondja, Bécsben is járt a vén gazember s fölszámította a költségeit).

Az egész lajstromot ott hagyta az uraságnál, az bele is nézett s szokott könnyedségével megelégette, hogy vagy két-három tételt megfigyelt.

Egy arany serleg 2000 frt.

Egy régi emallirozott lánc szebeni ötvösöktől 300 forint.

Keleti gyöngyör 2000 frt.
Egy gyémántos náfa 500 forint.

Hanyagul az íróasztalra dobta a lajstromot. Minek most mérget nyelni? Majd előveszi máskor. Már azért se szeretett ezzel a dologgal foglalkozni, mert bántotta a lelkiismeret, fájdalmat okozott neki az ereklyék elpocskolása. Legjobb az ilyenre nem gondolni többé. Volt, nincs... Peczgöbe fojtani az egészet. Hej, Baptiste, hozz egy palaczk cliquot-t a pinczéből, de itt legyen az egyik lábád.

Délután azonban éppen a verandán ült a beteg feleségével és a leányával, mikor a postás csomagot hozott haza a levelek közt, a csomagra ez volt írva: *Bárá Inokay Mária kisasszonynak Sulyom. U. p. Bokrosd.*

— Mit rendeltél lányocskám? — kérde a báró.

— Semmit.

— Valami csomagod van. — Nyisd fel, apa. Neked van penicizlusod.

A báró elmeteszte a spárgát, fölfeszítette a fadóbozt és elámulva kiáltott fel:

— A családi kincseink!

Hát hogy lehet ez?

A beteg úrnő, ki egész fülig gyapjas nagy-kendőbe volt beburkolva, gépiesen ismételte: — A mi kincseink? Ne beszélj!

Aztán sohajtott és köhécselt.

— Istenemre mondom, itt vannak, — lihegte a báró. — Csodálatos egy eset. Mind itt vannak. Megfoghatatlan.

Elsápadt, mint a kivel valami kisérteties történi, s egymás után kezdte behánytani a beteg asszony ölébe a másfákat, a gyűrűket, fülbevalókat, kősztyűket.

Az a reszkető sovány kezét kinyújtotta és babrált rajtok, simogatta őket és téveteget mosoly játszott az elsárgult ajkai körül. Örült nekik, mint egy gyerek.

Mariska is csodálkozott a jeleneten. Azon csodálkozott, hogy a szülei min csodálkoznak? — Hát hol voltak az ékszerék? — kérde.

Férj és feleség összenéztek, a grófné aztán behúnyta a szeméit és nem felelt, magának a bárónak kellett felvilágosítást adni.

— Elküldtük az ötvösnek Pestre.

— No és az mostan visszaküldte. Hiszen ezt könnyű megérteni. Hát mit nem értesz meg papa?

— Nagy esaci vagy, lányocskám; az ékszeréket nem egy ötvöshöz küldtük, egyik részét elküldtük Bécsbe ehhez, ahhoz, tudod igazítás kedvéért, mert más a serlegest mestere és más a gyöngyök befoglalója és elküldtük a nélkül, hogy egyik a másiktól tudott volna, és most visszajuk az összes ékszeréket egy helyről, egy dobozban a te nevedre czimezve, a nélkül, hogy az aranyműveseknek valaha megmondtuk volna, hogy egy ilyen nevű lányunk van.

No, már erre a Mariska arczán is látszott a megütődés.

— Hiszen ez képtelenség!

Inokay Lajos rajza.

INOKAY ELÁMÚLVA KIÁLTOTT FEL: — A CSALÁDI KINCSEINK!

— No, látod!

— Nincs valami kísérő levél? — kérde a beteg grófnő, — a mely világosságot áraszt-hatna.

— Nincs, — szolt a báró, megvizsgálva a dobozt. — A csomag Budán adatott fel. Ez az egész.

— Talán Borly adhatna felvilágosítást.

— Alig hiszem. Éppen az ő jelentése teszi megfoghatatlanná a dolgot. De minek is kop-tassuk az eszünket. Haza kerültek, mint a Polycrates gyűrűje. Ez a fő.

— Mariska, kérlek, kelj fel és hozd ki szí-
vem az orvoságot.

Mariska távozása arra kellett, hogy a grófné egy kellemetlen gondolatját közölje az urával.

— Félék, Gotfried, hogy az ékszeréket még sem szabad a magunkénak tartani.

— Természetesen, Francziska. Arra egy per-
czig sem gondoltam. Mi már fölvevük az áru-
kat, tehát nem a miénk. Elég olcsón veszteget-
téték el, az igaz.

— Nem gondolnám, hogy Borly ezúttal is csalt.

— Sőt bizonyosnak tartom, hogy valami miskulanciát csinált. Vagy legalább nem járt egyenes úton, mert az egyenes úton nem teremnek csodák. Az egyenes úton kavicsok vannak és kátyúk, de ez az esemény, hiszen majd megjön a nyitja, azt engedni hinni, hogy valami rendkívüli disznóságról van szó. Rend-kívüli complicatiók rendkívüli disznóságokból fejlődnek.

— Nem lehetséges-e — találgatta a grófnő, — hogy Borly valami ismerősünkkel közölte az ékszer eladást, a ki vele járt mindenütt s mikor Borly hazakerült, ő visszavásárolta az ékszeré-
ket és elküldte ajándékba Miczinek.

ŐREG HONVÉDEK A MENETBEN.

KOSZORÚ-VIVŐK.

— No persze, — nevetett gúnyosan Inokay, — az anyáknak és a regényíróknak mindig van egy történetkékjük. Különösen az anyák esze termékeny. Egy herceg vagy egy áruhás királyfi, a ki a kisasszonyra vetett szemet. Oh, Francziska, Francziska, nincsenek ma már ilyen ismerősök . . .

De bármiként magyarázták is, az eset folyton talány maradt. Várták, hogy az idő belevilágít, de az idő nem mutatott ehhez semmi

kedvet. Ment, ment feltartóztatás nélkül és hozta magával, a mit a sors a kerekéi közé vetett. Előjöttek sorba régi húszéves adósságok, ellágyult pillanatoknak, apró ballépéseknek, nemes gavallér-stíliknek végzetes következményei, csak az ékszeres visszatérése maradt kifürkészhetlen titok. A jezsuita atya, a ki gyónatni szokta az Inokayakat s minden évben két hetet töltött a kastélyban, maga is fejet csóválta az eset hallatára s végre is esodának mino-

sité a dolgot, hogy a családi kincsek, melyeknek alapját a szent földön harezoló I. Inokay Gottfried vetette meg, maguktól térnek vissza a családhoz. Istennek dicsősége és Urunk Jézus Krisztus ereje nyilatkozik ebben. Utoljára a ház barátja, Balassa is, a ki pedig mindenféle fufangokat képzelt eleinte, beadta a derekát és a jezsuita atya nézetét fogadta el, azzal a záradékkal, hogy talán meg kellene még egyszer próbálni. (Folytatása következik.)

A MENET MEGÉRKEZÉSE A KÖZTETEMŰ-ÚTHOZ.

A KOSSUTH HALÁLÁNAK TIZEDIK ÉVFORDULÓJÁN RENDEZETT GYÁSZÜNNEPÉLY BUDAPESTEN. — Balogh fényképei.

BAKSAY SÁNDOR DUNAMELLÉKI EV. REF. PÜSPÖK FÖLAVATÁSA.

Megható, szép ünnepélyességek közt ment végbe e hó 21-én Baksay Sándornak, az új dunamelléki református püspöknek fölavatása a kálvin-téri templomban. Huszonnegyedik püspökavatása volt ez a reformáció fennállása óta az egyházkerületnek s a legutóbbi püspökavatás óta már húsz év telt el.

Az ünnepély iránt már hetek óta rendkívüli érdeklődés mutatkozott a hívek közt, hiszen mindenki jól tudta, hogy nemcsak a református egyház egyik legerősebb oszlopa, hanem az irodalomnak is legelsőrendű büszkesége foglalja most el a püspöki széket.

Már órákkal az istentisztelet kezdete előtt gyülekezett a hívek serege a templomhoz, ellepve annak környékét s a templomudvart is. Kilencz óraker egyaránt érték a fogatok, melyek fényes díszmagyarba öltözött előkelőségeket és selyempalástos lelkészeket hoztak.

Megjelentek: Antal Gábor, dr. Bartók György, Kun Bertalan református, Gyurátz Ferencz, Sárkány Sámuel, Zelenka Pál, Ballik Frigyes evangélikus püspökök, Horváth Sámuel, Glauf Pál, Bachát Dániel, Kund Sámuel evangélikus, Adám Kálmán, Zsigmond Sándor, Révész Kálmán, Mády Lajos, Dányi Gábor, Dömök Péter, Koncz Imre, Szabó Péter, Morray Ferencz református esperesek, és lelkészek, gondnokok, tanárok nagy serege. A legelső közt jelent meg gróf Tisza István miniszterelnök, dr. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi, Cseh Ervin horvát miniszterek, Zsilinszky Mihály államtitkár, báró Bánffy Dezső, Hegedüs Sándor, Darányi Ignác, Sárközy Aurél, Paky Gyula, Szilassy Aladár, gróf Teleki József, gróf Teleki Tibor, gróf Teleki László, Vécsy Tamás, Dókus Ernő, Károly József, Beniczky Lajos, dr. Szeless József, Kovács Pál, Hegedüs Loránt, Molnár Béla, Nessi Pál, Ballagi Aladár, dr. Bernát István, dr. Farkas László, Hajós János, dr. Hege-

Zsigmond Sándor ref. esperes (Hajdu-Böszörmény), Németh István pápai theol. tanár, Fábán Mihály ireghi lelkész, tanácsbíró, Perlaky Elek győri ág. ev. felügyelő, Kiss Aron tanácsbíró, Zsilinszky Mihály államtitkár, bányakerületi ág. ev. felügyelő, Iványos Gyula állami rendőrségi tisztviselő, Horváth Sámuel ág. ev. esperes, Iványos Soma nygharsányi ref. lelkész, Sárkány Sámuel bányakerületi ág. ev. püspök, Kelemen Mór kuriai bíró, Glauf Pál gömöri ág. ev. esperes.

KÜLDÖTTSÉGI TAGOK A TEMPLOMBÓL KIÖVETKOR. — Pillanatyi fénykép.

düs István, Kelemen Mór, ifj. Szász Károly, dr. Nagy Dezső, Nagy Miklós, Némethy Károly, Szóts Farkas, Adám András, Kaszap Ferencz, Szentványi Árpád, herceg Odescalchy Gyuláné, Pálffy Daun grófné, özv. gróf Teleki Sándorné, gróf Teleki Józsefné, báró Prónay Sylveszter Gáborné, Hegedüs Sándorné, Baksay Sándorné, Mészáros Jánosné, a kunszentmiklósi nőegylet küldöttsége, Csiky Kálmánné, és az új püspök egész eddigi lelki családjá: a solti egyházmegye tanácsbírái, összes lelkészei; a kunszentmiklósi egyház presbyteriuma és községi képvisellete; az érsek-csanádi egyház képvisellete.

Az istentisztelet kezdetére az ünneplő közönség teljesen megtöltötte a templomot. Ember ember hátán szorongott, sokan künn is rekedtek. Pontban tíz óraker megkondultak a harangok. Kezdődött az egyszerű, de magasztos ünnep, a püspökavatás.

A gyülekezet éneke után Papp Károly lelkész mondott Ezékiel 3. rész, 17—18. versei alapján beszédet, melyben a lelkészi és püspöki hivatás küzdelmes, felelősségteljes voltát fejtegette. Majd a theologus ifjúság karéneke után Antal Gábor püspök lépett az Úr asztalához, vele szemben az új püspök állt. A dunántúl ekeszavú püspöke tömören adta elő az evangéliumi

Az első sorban állnak (balról-jobb felé): Ibász Lajos ág. ev. kerületi felügyelő, Antal Gábor Dunán-túli ref. püspök, Kun Bertalan Tiszán-inneni ref. püspök, Darányi Ignác egyházkerületi főgondnok, Baksay Sándor Dunamelléki ref. püspök, Hegedüs Sándor Dunamelléki ref. püspök, Koncz Imre veresaljai ref. egyházmegyei esperes, Mády Lajos pesti egyházmegyei esperes, Adám Kálmán kecskeméti egyházmegyei esperes; mögöttük a csoportban láthatók: Balogh Albin ref. presbiter, Némethy Károly presbiter, gróf Teleki József egyházmegyei gondnok, Cseh Ervin horvát miniszter, egyházmegyei gondnok, Károly József orsz. képv. egyházmegyei tanácsbíró, Kovács Sebestyén Endre egyházmegyei gondnok, Ballagi Aladár egyházkerületi tanácsbíró, Sárközy Aurél komáromi főispán, egyházkerületi tanácsbíró, Révész Kálmán kassai ref. lelkész s abanjai esperes, Mészáros János kecskeméti ref. lelkész, egyházkerületi tanácsbíró, Földváry László vácz-hartyáni ref. lelkész, Benkő István rákospalotai ref. lelkész, Tóth Ferencz kunszentmiklósi főgondnok, Adám Imre kölkedi ref. lelkész, Orosz Endre uszodi ref. lelkész, és Kiss Károly presbiter, pesti egyházközségi ügyész.

BAKSAY SÁNDOR DUNAMELLÉKI EV. REF. PÜSPÖK FÖLAVATÁSI ÜNNEPÉLYÉRŐL. — Március 20-án a felavatás után, a templomból kijövetkor féltett pillanatyi fénykép.

Mády Lajos pesti esperes, Ádám Kálmán kecskeméti esperes, Baksay Sándor dunamelléki püspök, Konez Imre vértessaljai esperes, Dányi Gábor felső-baranyai esperes, Dömök Péter tolnai esperes.

BAKSAY SÁNDOR DUNAMELLÉKI EV. REF. PÜSPÖK AZ EGYHÁZMEGYÉK ESPERESEIVEL.

Március 20-án a fülavattás után, a templomból kijövetkor fölvevett pillanatnyi fénykép.

anyaszentegyház feladatát, isteni hivatását, a református püspök hivatás fontosságát. Ezután buzgó mádságot mondott az új püspökért.

Ekkor felállott a gyülekezet s miután Kálmán Gyula jegyző felolvasta az esküt, Baksay Sándor is elmondta ezt. Most félkörbe álltak a dunamelléki egyházkerület esperesei s a terület Baksay fejére tették kezeiket, miközben felzendült a gyülekezet éneke: „Jövel Szent Lélek Úr Isten”, melynek elhangzása után minden esperes egy-egy bibliai mondással mondott áldást az új püspökre.

Konez Imrénék, a legidősebb esperesnek ihletett imája után az új püspök az Úr asztalához lépett. Beszédét megindulva hallgatta az ünneplő gyülekezet. Szólt az ő püspöki, magyarul szólva, vigyázói tiszteről.

„Ő lelkipásztor, — sőt mátl fogva több, mint lelkipásztor, több, de nem nagyobb, sőt munkája nagyságához mérve a maga erejét, kisebb lelkipásztor társainál, egy oly munkában, melynek küszöbén Szent Pál is rettegett, kit Isten e szóval erősített: *Elég néked az én kegyelemem.* Én Istenem! Szent Pálnak elég volt: de elég lesz-e énnekem az a kegyelem? Mino mérhetetlen nagyok kell annak lenni, hogy megdicsőíthesse magát az én erőtlenségemben, melyben ide hívott el felmagasztalni, vagy ide alázott megszégyenülni a te szent akaratod! Hirdetni és hirdettetni mindenfelé a Krisztusban való idvesség örömezetét; a Duna síkjain jobb- és bal-felől, a Vértés bérceitől a Tiszáig, a kéklő Mátrától a rohanó Dráváig, és túl e folyamon, hol régi, és ma már növekvő is alig ismert egyházaink porából, új aratással biztató vetése kél az Evangéliumnak... Oh, testvéreim, ne hagyjatok magamra!”

Baksay, mint ékesszavú szónok régen ismeretes, de ezen beszédéhez hasonlót talán csak egyszer mondott: Kossuth halálakor. S milyen véletlen, most is épen Kossuth halálának évfordulóján szökött ilyen prófétai ajakkal...

A beszéd után imát mondott, áldást, kegyelmet kérve az anyaszentegyházra, a hívekre, „azokra is, a kik itt egybegyűltek, azokra is, kik más-más templomban imádnak, de téged imádnak”, a hazára, a királyra, tanácsosaira, a pásztorokra, iskolákra, betegek, szenvedőkre...

A gyülekezet háláadó éneke után az ünnep istentiszteleti része fél egy órakor véget ért s ugyancsak a templomban fogadta a püspök a *küldöttségek tisztelgését.* A dunamelléki kerület egyházmegyéi, egyházi, a többi egyházkerületek, az evangélikusok sorban vonultak fel eléje s mindegyik üdvözlőtre gyönyörű válaszokat adott.

Fél kért a templomtól, a küldöttségek sora véget ért. A templomból kilépő püspököt a templom udvarán dörgő éljenzéssel fogadták.

Délután fél háromkor fényes *ünnepi lakoma* kezdődött a Hungária-szállodában, melyen igen

sokan jelentek meg közéletünk kitünőségei közül. A nagyteremben fölállított sok asztalt szorongásig körülülték az új püspök tisztelői, a kik a templomban lefolyt magasztos ünneplés után itt is szeretettel és lelkes tisztelettel öveztek a református egyház új főpásztorát. A jelenlevők lehettek úgy 250-en.

A pohárköszöntések sorát az új püspök, Baksay Sándor nyitotta meg. Ő Felsőregre emelvén poharát. Felköszöntője szószerint így hangzik:

„Uraim! Első szavam mai inepünkön *«Kegyelem és békeség néktek az Istenőt, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól»*, Isten igéje volt, melyet egyházi rendtartásunk szerint, Isten igéje iránti tiszteletből fennállva hallgatott a gyülekezet. Első szavam mostani barátságos inepünkön is Isten igéje, illő, hogy ezt is fennállva fogadjuk! (Az egész gyülekezet feláll.)

„Az Isten tiszteljétek, a királyt tiszteljétek!” Isten parancsolja ezt Pál apostol által.

Két parancsolat foglaltatik ebben. Az elsőnek engedelmességünk nyilvános isteni tiszteletünkben és engedelmességünk életünkben nyilván, és még sokkal inkább titkon; a másodiknak is engedelmességünk most barátságos egybegyűlésünkben, és még sokkal inkább egész életünkben nyilván, és még sokkal inkább titkon.

Háromszoros erővel munkál szívünkben ez a szent kötelesség.

Kötelez erre Isten világos parancsolata: A királyt tiszteljétek.

Kötelez erre összes tradícióink, multunk, fajunk jellege, egy szóval *vértünk.* Egy ókori történetirő a skythák egyik ágát *királyi skythák*-nak nevezi, mert, úgy mond, lehetetlennek tart bármely emberi társadalmat is király nélkül. — Nem vagyok benne bizonyos, vajon a skytháktól származunk-e, de ez a felfogás skytha eredetünkre vall. Vértünk kiáltja nekünk: a királyt tiszteljétek!

Kötelez erre a mi szívünk, a mi háláadás szivünk, mely minden kegyességet hálával viszonz. A mi jó és kegyelmes királyunk! Volt egy őse, a kit „utolsó lovagnak” neveztek egyes szívért, szeplőtlen jelleméért, bátorságáért, kegyelmességéért, — a lovagi erényeknek cselekedéseiben megnyilatkozott összességéért... ezen őse, a mi öreg lovag királyunk alakjában van jelen közöttünk: engedjünk szívünk által diktált kötelességünk szavának, nyilatkozzék meg jobbgáyi hűségünk, a mi diósósegesen uralkodó királyunk iránti határtalan tiszteletünknek és hódolatunknak kifejezésére, melyben egész magyarországi református egyházunknak buzgó könyörgésével Ő Felsőregre drága életét a mi Mennyei királyunk gondviselő kegyelmébe ajánljuk, hogy sokáig élvezzék nemzetünk ragaszkodó hűségében és Európa minden királyainak és nemzetinek tiszteletében életének és bölcs uralkodásának jutalmát. A királyt tiszteljétek! Eljen a király!”

Nyomban ezután Darányi Ignác köszöntötte fel a püspököt. Utána ismét az ünneplést szökött, Darányi Ignácztól mint főgondnokról és államférfiről emlékeztet meg. Vécsey Tamás gróf Tisza Istvánra, a kormány elnökére mondott

felköszöntőt, melyre gróf Tisza miniszterelnök a következő választ adta:

„Mikor barátom, a kerület főgondnoka ezelőtt pár nappal azt a kérdést intézte hozzám, hogy milyen minőségben szándékozom itt megjelenni, hivatalos minőségben, vagy csak mint egyházam egyik szerény híve, — bevallom, egy darabig gondolkodtam. Utóljára azonban abba hagytam a gondolkodást. Megnyugodtam abban, hogy akár az egyik, akár a másik minőségben teljes joggal jelenhetek meg egy olyan ünnepen, mely egyházunk fontos fordulópontját jelenti. Mert hiszen hivatali állásomból kifolyólag együtt kell éreznem a magyar református egyházzal, meg kellene ezt tennem akkor is, ha nem lennék tagja annál a szolidáris viszonynál fogva, mely a magyar nemzetj politika és a református egyház között van. (Eljenzés.) A magyar nemzeti politika közt uraim! Mert a mint végzetes hibának, egyházzellenes bűnnek tartottam mindig az egyház érdekeit belevonni a pártpolitikába, legelősebben ítélem el minden törekvést, mely református egyházunkat pártpolitikai célokra akarta kizsákmányolni, úgy mint magyar emberkövetnék el végzetes bűnt, ha szemet hunynék ama szolidaritás fölött, mely a magyar református egyház és a nemzeti politika közt van. A nemzeti politika azon nagy céljait értem, a mely kell, hogy egyesítsen minden magyar embert, párt, felekezeti különbség nélkül. Azt hiszem, a világ minden református emberét büszkeséggel tölti el, hogy olyan egyház tagja, a mely a szellem, vallás, politika terén egyformán a szabadság elveit hirdeti. Hirdette szóval és tettel, szellemi kincseivel és áldozatrakés cselekedetekkel. Nekünk, magyar reformátusoknak kettős a büszkeségünk, mert mi az általános szabadság és a büszkeségünk mellett azzal a világtörténelmi misszióval bírnak, hogy a magyar nemzeti ügynek tegyünk szolgálatot. Lehet derék ember, jó református, de nem lehet jó magyar hazafi, a ki felekezeti nézeteinek alá rendeli a magyar nemzeti érdeket. Akkor járunk el helyesen saját érdekeinkben is mint magyarok, hiven apánk tradícióhoz, ha semmiféle felekezeti eszakkal nem engedjük megmészéltetni magunkat, megmaradunk az általános szabadság és a magyar nemzeti szempontok talaján. Tisztelt uraim! Úríttem poharamat, hogy maradjunk hívek a magyar protestantizmus tradícióhoz, és áthatva fontos feladatunk tudatától, segítsük munkájában a magyar nemzeti politikát.”

Leles eljenzéssel fogadták a jelenlevők Tisza hazafias, szép beszédét.

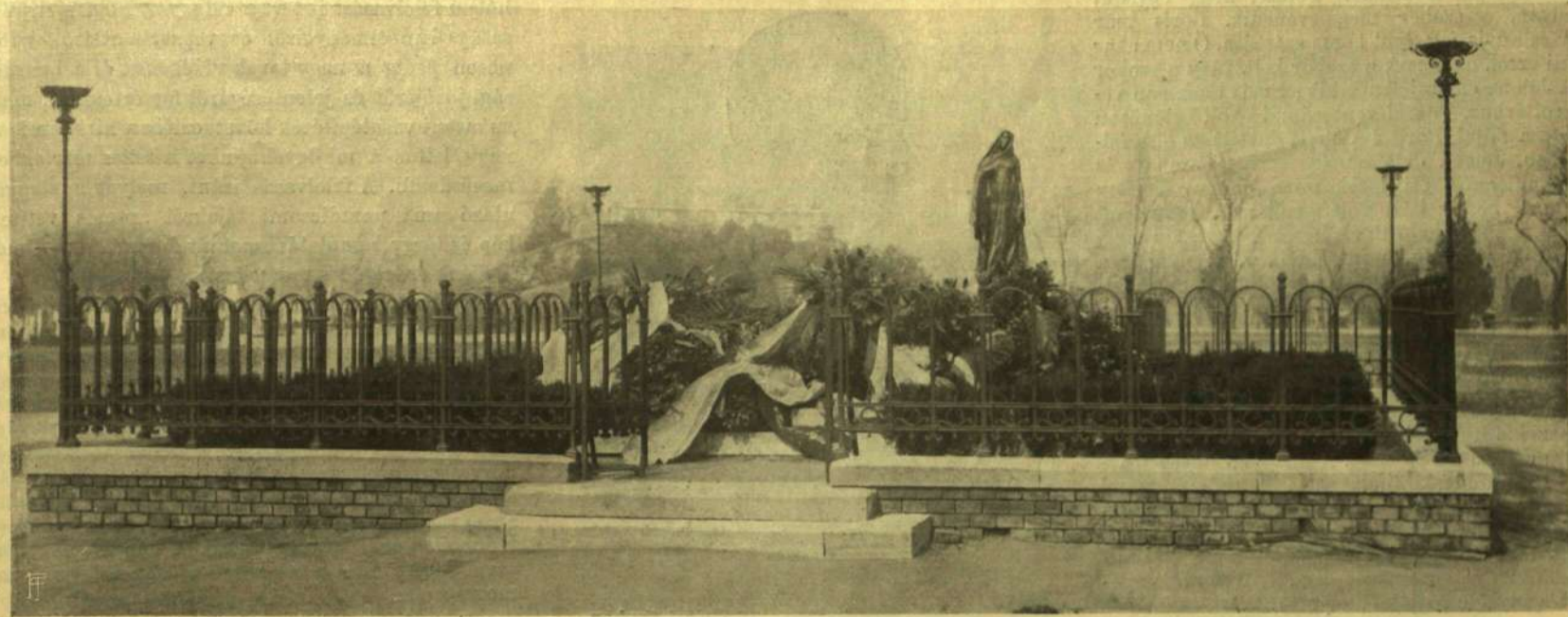
Több fölköszöntőt mondtak meg, melyek közül különös tetszéssel fogadták Gyurácz püspöknek Baksayra és Darányira, úgyszintén Szilassy Aladárnak Szász Károlyra és Antal Gáborra, Ádám Andrásnak a gondnoki, gróf Teleki Józsefnek az esperesi karra, Nagy Dezsőnek a testvér evangélikus egyházkerületek képviselőire, Mészáros Jánosnak a többi vendégekre mondott köszöntőt.

Baksay Sándor fülavattási ünnepélye alkalmából úgy egyesek, mint egyházak és tanintézetek részéről számos üdvözlő táviratot kapott.

KOSSUTH HALÁLÁNAK TIZEDIK ÉVFORDULÓJA.

Március 20-ikán Kossuth Lajos halála tizedik évfordulójának ünnepe volt. Ez alkalommal a vidékről is sokan érkeztek a fővárosba, hogy elzarándokoljanak a kerepesi-úti temetőbe. Az egyetemi ifjuság rendezte a gyász-ünnepet, de hozzá csatlakozott a polgárság is. Az ország számos főiskolájából érkeztek küldöttek az ünnepélyre, több városi hatóság és községi előjáróság is képviseltette magát. Az evangélikus templomban tartott gyász isteni tisztelet, a Vigadó termeit szorongásig megtöltő közönség előtt végbement felolvasások és szavaltatok nyitották meg március 20-án az ünnepelést. Délután vonult ki a nagy menet a fekete zászlókkal elborított utézőn, a gyászfátyollal betakart gázlámpák közt a kerepesi-úti temetőbe. A tömeg száz és száz zászló alá sorakozva, ünnepélyes komolysággal ment végig a főváros legnagyobb útján, a Kerepesi-úton, miközben mindegyre fölhangzott a Kossuth-nóta.

A honvédmenedékház öreg lakói is mind részt vettek a menetben. Nincs már közöttük senki, a ki tölte volna hetvenedik évén; a legtöbb nyolcevan év sulyát viseli. A koszorúk, melyekről egyesületek társulatok gondoskodtak, jól elrendezett csoportok vitték a menetben. Lelegő szalagjokat soknál fehérbe öltözött leánykák tartották. Egyik képünk egy ily koszorú-vívést mutat. Egy másik képünk azt a

KOSSUTH LAJOS SIRJA A KEREPESI-ÚTI TEMETŐBEN.

Március 23-iki felvétel.

mozgalmasságot tünteti föl, mikor a hatalmas tömeg befordul a Kerepesi-útról a Köztemető-útra. Az öreg honvédek csoportja központja a képnek, de a fővárosi néptípusok is érdekesen vegyülnek a mozgalomba.

Kossuth sirja körül már sok ezernyi tömeg várakozott a menetre. A sirt vasrács keríti jó nagy négyyszögben, mert itt nyugszik a nagy emberrel együtt neje, Vilma leánya és húga Ruttkayné Kossuth Lujza is. Majd ha a Kossuth-mauzóleum elkészül — pár nap múlva már megkezdik építését, — a Kossuth család hamvait oda viszik. De máris kiemelkedik egy szobor a lapos márványablak fölött. Az allegorikus nő alakot Ruttkayné sirja fölé tisztelető Horvai szobrászszal készítették.

Az országgyűlési függetlenségi-párt tagjai testületileg jelentek meg a sírnál és letették koszorúikat meg délelőtt. Kossuth Ferenc, ki hetek óta beteg, tíz év óta most hiányzott először ezen a napon atyja sírjánál. A nagy menet ide hozta koszorúit.

GORÓ LAJOS.

1865—1904.

Az ifjabb festőművészek közé tartozott, a ki nem merész vagy nagy alkotásokra készült, hanem mint lapok és könyvek illusztrátora fejtett ki elismerésre méltó buzgó és sűrű munkásságot. A „Vasárnapi Ujság”-nak is szorgalmas dolgozóitársai közé tartozott, s lapunknak még legutolsó számaiban a regény-tár mellékletén illusztrációkat közöltünk tőle. Már ezeket beteg készítette. Március 19-én hajnalban hunyt el, 39-ik évében.

Agyagfalvi Goró Lajos, egy régi hunyadmegyei család sarja, vasuti tisztviselőnek készült, de mert mindig szeretett rajzolni, művészi kiképzése végett külföldre, Bécsbe, Grázba és Münchenbe ment. Még igen fiatal korában rajzolt a magyar képek lapoknak, kezdetben leginkább erdélyi tájakat, régi kastélyokat, majd életképeket, alkalmi rajzokat és szövegbeli illusztrációkat. Vásznonra csak keveset festett, de mint vízfestő, aquarellista szintén csinosan dolgozott. Alkalmi magyar illusztrációkat gyakran küldött londoni képes lapoknak és a lipcei „Illustrirte Zeitung”-nak. Ama kevés képek közt, melyek külföldi lapokban jelennek meg Magyarországról, Goró rajzaival elég gyakran találkozunk. Erdélyt többször is beutazta s egyes vidékekről számos rajzot és aquarell-képet vett fel, melyek az ezredévi országos kiállításán, az Erdélyi Kárpát-Egylet gyűjteményes kiállításán tetszést keltettek.

Szépirodalmi könyvekben is sok a rajza. Jókaik „Magyar nábob” regényének képes díszkiadását szintén ő illusztrálta.

Illusztrációiban sokoldalúság mutatkozott és jó ízlés, finom kidolgozás. Életképek, a főváros szokásából és etcazi mozgalmából vett tárgyak, főleg pedig a családi élet melegségéből, az ün-

nepek hagyományos megüléséből, a szalon-élet világából rajzolt képei a mily változatosak, ép oly szeretettel és jó ízléssel tudta előadni, nem is említve az ezekre menő verset, elbeszélést és különböző könyvet érdekesítő illusztrációit.

A fiatalon, még törekvései közben elhunyt művész, özvegyén, Hattay Saroltán kívül öt kiskorú árva, négy leány és egy fiú gyászolja. Holttestét elszállították az erdélyi Demusra, a családi sírboltba.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Csergő Hugó: *Versék. Budapest, 1904.* Izléses kiállítású kötet, csupa szerelmi vers van benne; szerzője mintha nem is látna más megéneklésre érdemes tárgyat a világon, csak a szerelmet. Szerelme nem lobogó szenvedély, hanem epedő vágy, alapjában véve nem is egy bizonyos nő, hanem egy elképzelt női ideál felé fordul, a kinek mását keresi, de sehol sem találja. Ezért elég könnyen felelő egyik szerelmét, hogy a másikat ép úgy elárasztza az örökre szóló, tiszta hűség fogadalmával. A szív érzelmét ép úgy alá vannak vetve a mulandóságoknak, mint minden más e földön: „Kihűlt érzelmek hamúvedre szívünk,” mint a szerző kissé keresett képpel mondja. Az ő lelkét is rabjává tette korunk szkeptizmus s pillanatnyi fellebbanásai nem feledhetik el azt a benyomást, melyet versei összességükben tesznek, hogy írójuk maga sem hisz teljesen azokban az érzésekben, melyeket megénekel, legelősebb abban a pillanatban, a mikor ajkára tolnak. Nyilván ez az oka annak is, hogy az érzelmi mélységet igen gyakran ötletességgel igyekszik pótolni s van akárhánny verse, melyen világosan meglátszik, hogy egy-egy többé-kevésbé sikerült ötlet kedvéért írta. A kötet ára 2 korona. Mutatványul a következő verset közöljük belőle.

Csalódás.

Csupán az első nagy csalódás,
Csak az fáj, szerfelett,
Mikor még a remény egészen
Betölti szivedet.

Az első nagy csalódást aztán
Nyomon követi más,
Ne ad borítja szürke leplét
Hamar a megszokás.

S egy új remény már ősi napnak
Bágyadt visszefénye csak,
Mely lelked búsan beragyogja,
De melegt nem ad.

Báró Eötvös József életrajza. A „Magyar Történelmi Életrajzok” legújabb kötete báró Eötvös József életének s munkásságának leírását tartalmazza, Ferenczi Zoltántól. A munka, mint szerzője maga mondja, nem akar a nagy költő s államférfi végleges, kimerítő életrajza lenni, csak összefoglalja a róla eddig ismert adatokat s főleg irodalmi működését méltatja. Eötvössel, irodalmunk az egyik legértékesebb szellemével foglalkozni mindig s mindenkinél tanulságos s Ferenczi könyvének is jó hasznát vehetik azok, a kik Eötvös életére, munkájára keletkezésére, tartalmára vonatkozólag tájékozódni akarnak. A könyv érdekességét fokozzák

illusztrációi, melyek közt néhány kiadatlan is van. A képek közül néhányat mi is közlünk mai számunkban azokkal az Eötvösre vonatkozó képekkel együtt, melyeket kérésünkre báró Eötvös Loránd volt szives átadni lapunknak. Ferenczi könyve az Athenaeum-társulat nyomdájából került ki s ára 6 korona 40 fillér. A „Magyar Történelmi Életrajzok” sorozatában ez az utolsó kötet, a mely dr. Schönher Gyula szerkesztésében jelent meg, a ki most öt évi szerkesztői munkásság után megvált a vállaltól. Utódjává a történelmi társulat választmányára Dézsi Lajos dr.-t választotta meg.

Az Akadémia Teleki-díja. Március 19-ikén, József-napkor a Tudományos Akadémia évről-évre rendkívüli gyűlést tart, hogy itéljen ama százharminc drámai pályadíj fölött, melynek alapítványa nagynevű első elnökétől, gróf Teleki Józseftől származik. A mult idők mostoha irodalmi körülményei közt serkentésül tett alapítvány ma már nem serkentő, a mert száz arany jutalom elvesztette a súlyát. Próbálkozók és műkedvelők azonban akadnak, mert a jutalmat az aránylag legjobb műnek ki kell adni. A megjutalmazott művekből azonban alig kerül szinpadra valamelyik az is átdolgozásokkal. Az idén tragédiák pályáztak és tizenöt darabot vettek át a bírálók. A jelentést Bánóczy József terjesztette az Akadémia elé. A legelső a bírálókat ki sem állja. A legjobban az „Agrippina” három felvonásos történelmi dráma, de mivel ez is hiányos, a bírálók a 159. paragrafus mellett ajánlják jutalomra, vagyis hogyha a szerző a jutalmat föl akarja venni a kedvezőtlen bírálat mellett is, ezt jelentse ki. A szerző még nem jelentkezett.

„Sötétség.” Ruttkai György ily című négy felvonásos színműve, mely a Nemzeti Színházban szép sikert aratott s azóta is kedvelt műsor-darab, most könyv alakban is megjelent a Singer és Wolfner cég kiadásában. Ára 2 korona 50 fillér.

„Boris király.” Operette három felvonásban. Irta Szöllösi Zsigmond. Zenéjét szerelte Hegyi Béla. Első előadása a Király-színházban március 18-án. Ismét egy eredeti és pedig jó operett mutatnak be a Király-színházban. Érdekes a meséje, kellemesen fülbemászó a dallamai s egy-egy jóízű, sikerült élcz gyakran megkacagatták a közönséget.

Cyrellia nagy ünnepélyt rendez királyi születésnapján, ámde ezen ünnepélyről hiányzik az ünneplés, hiányzik pedig azért, mivel Amerikába szökött egy ballerinnával. A királynét igen lesujtja ez a hír és mivel szerinte a nő, a gonosz, eszbitó, ördögi nő az oka mindennek, megparancsolja, hogy országában minden asszony és leány, legyen az fiatal vagy csunya, fátollal takarja be orcáját. Azonkívül, hogy a fiatal Boris herceget szintén el ne csábíthassák, elküldi az óriási micsideri parkba és megtiltja, hogy nőt mutassanak neki. Vele küldi Babakov és Bibikof udvari embereket is, kiknek ez idő alatt szintén nem szabad nőt látniok. Ámde ők nem nyugszanak bele ebbe a határozatba oly könnyen, mint a 10 éves herceg, ezért férfiruhába öltöztetett nőket csempészenek be, a kikkel aztán folyik a dínom-dánom. A herceg azonban folszerűlven, nőt kíván látni. Hogy a két felügyelő eleget tegyen úgy az anyakirálynól, mint a herceg kívánságának, egy szobrot mutatnak neki. De a szobor helyére Jelena, Boris gyermekkori játszótársa áll. (Képünk

